

Traducere de LEO STAN

MA in Philosophy, Brock University, Canada

PhD in Religious Studies, McMaster University, Ontario, Canada

Research Fellow at Hong Kierkegaard Library - St. Olaf College,

Northfield, MN, USA.

Alphonso Lingis

VIAȚA NETRĂITĂ NU MERITĂ SĂ FIE EXAMINATĂ

Unlived Life Does Not Deserve to Be Examined

Abstract

Alphonso Lingis received his Ph.D. degree at The Catholic University of Louvain and presently, he is a Philosophy Professor at Pennsylvania State University, U.S.A. The English translator of Emmanuel Levinas's works and the author of numerous books, including Excesses: Eros and Culture (1984), Libido: The French Existential Theories (1985), Deathbound Subjectivity (1989), The Community of Those Who Have Nothing in Common (1994), Abuses (1994), Foreign Bodies (1994), The Imperative (1998), and Dangerous Emotions (1999), Lingis' authorship is informed by the works of Kant, Nietzsche, Heidegger, Freud, Merleau-Ponty, Bataille, and Levinas. His unique and original contributions envision topics such as passion, corporeality, emotion (joy and suffering), beauty, death, religious and secular manifestations of the ecstatic character of human nature, ethics, community, and beauty, all within the speculative framework of existential phenomenology and postmodern heterology. The following is a translation of a text signed by Lingis which was published in Portraits of American Continental Philosophers, James R. Watson (ed.), Indiana University Press, Bloomington, 1999, pp. 119-125.

Key words: life, emotion, joy

Cât de ciudat că un om, un organism viu e conceput drept un sistem material în care nevoile și dorințele îl îmboldesc să asimileze conținuturile ce-i ostoiesc apetitul, el deschizându-și ochii către exterior pentru ca mai apoi să-i închidă asupra sieși cu satisfacție. Cât de straniu că viața e gândită negativ, că spiritul e văzut ca negativitate.

Un pește guppy, un cacadu, o maimuță, o ființă umană sunt toate organisme care generează neîncetat energii în exces, descărcate ulterior fără discernământ ori nevoie de răsplată. Aceste energii supraabundente nu sunt pur și simplu disipate; afectele care izolează, încadrează, aduc laolaltă, colorează și umbresc

evenimentele mediului le dau în același timp direcție. Emoțiile ce dramatizează sunt vigoarea mișcărilor vitale; emoțiile primare sunt active și inserează organismul în grosul lucrurilor.

Cât de ciudat că emoțiile sunt gândite ca reacții la lucrurile percepute, identificate și evaluate. Ele izbucnesc în preajma produselor ambalate și etichetate care fac din mediul nostru ceva abia scrutat și răsfoit în grabă. Ele sunt forțe care caută și angajează realitatea. Emoțiile sunt forțe prin care descoperim somația naturii în ceea ce am studiat cu minuțiozitate ca text al universului.

Doar cei subjuogați de disciplina implacabilă a decenței gândesc râsul și

lacrimile într-o manieră reactivă – râsul ca reacție despovărătoare, iar lacrimile, ca replică panicată la un eșec, la o prăbușire locală în rețeaua rațiunii și ordinii. Hilaritatea este [însă] generată de o vitalitate efervescentă aflată în căutarea incomprehensibilului, disfuncționalului, ilogicului sau absurdului din orice sistem absolut viabil. O vitalitate îndrăzneată temperată de durere își desface, compătîmind, brațele și privirea către tot ceea ce suferă. Atunci când hilarul și compasiunea nu mai stimulează bărbatul și femeia, ei devin simpli muribunzi.

Binecuvântată este forța revărsată peste fărâme, enigme și dezastre înspăimântătoare prin râsul ce-și cunoaște puterea de a le face să înflorească și să strălucească. Un tată este o mană cerească pentru fiul său nu prin grija sa providențială de-a pune deoparte bani pentru educație, asigurare pe viață și bunuri, ci prin râsul inimos cu care, vara, își trimite copilul să cutureie pe motocicletă autostrăzile vestice, un răs ce va învigoră râsul fiului ce o să se amuze copios în mijlocul furtunilor, în jurul ospătărițelor cu fese tari și-n nopțile din pușcărie în lunile următoare.

Nici o durere puternică nu acționează fără a profera ocări. Înjurăturile nu sunt reacții neputincioase la asalturile iraționale ale adversității. Ele sunt izbucniri ale torturii ce știu a urmări pizmașul până în bârlogul lui cel mai intim. În confruntarea directă observi forța blamului tău zguduind calmul celui pe care-l defăimezi. Admonestările noastre îndreaptă cruzimea determinismului ce strivește inocența către tărâmul de nicăieri al inacceptabilului. Viața știe că puterea constă în a lăsa urme peste distanțe și timp, asemeni aștrilor eliberând energii cu efecte prin milioanele de ani lumină ale spațiului gol.

Cât de ciudată e înțelegerea ce aspiră să îmbrățișeze întregul. Cât de stranie e comprehensiunea care vrea să identifice totul. Viața mentală producătoare de grile și simulacre. Refractor la tulburări și desființând orice conținut asimilat,

resentimentul trecerii timpului sfârșește în satisfacție și îndeustulare apatică. Vitalitatea suscită un alt soi de înțelegere – una care revelează mai mult și merge mai departe. Această comprehensiune e hilară și suferindă, binecuvântată și blasfemiatoare.

Există un moment intrinsec în foamea de realitate. Prin actualizare, emoțiile nu sunt disipate, ci escaladate. Când te hotărăști să trăiești în munți, tânjești să le străbați toate cărările, să le escaladezi toate stâncile, să-ți cufunzi somnul în nopțile ploioase de primăvară și-n zăpezile lor iernatice. Din clipa în care ai căpătat o slăbiciune pentru mare, năzuiești să navighezi și să te cufunzi în oceane. Dorința lascivă nu se mulțumește cu mângâieri preocupate și politicoase, ori cu descărcări de tensiuni. Ea jinduie după un alt orgasm, de data aceasta mai sălbatic, în avioane supersonice sau mlaștini tropicale; își cere sclavia și biciul. Ne săturăm adesea de tumultul orașelor, culturilor și naturii convertite în imagini editate, încadrate și redade prin tuburi cu raze catodice. Și vrem să urcăm pe Machu Pichu, să ne pierdem în *favelasurile* din Rio ori în mahalalele Calcuttei, să ne îmbolnăvim de dizinterie în Kabul și să luăm păduchi în bordelurile Marrakeshului, să dormim săptămâni de-a rândul în pădurile tropicale ale Amazonului ori să schiem în Antarctica.

Peste păduri și ceruri, continente și oceane scanate de sateliți și programate de calculator pentru satisfacerea nevoilor și dorințelor umane, râsul și lacrimile, binecuvântarea și blasfemia se ivesc parcă într-o lume redusă la tăcere și dezolare. Dar binecuvântarea este începutul și sfârșitul oricărei etici ecologice. Un blestem proferat la adresa suferinței ubicue e sursa oricărei religii.

Poate că nimeni nu e mai diferit, mai îndepărtat, mai străin de noi înșine decât aproapele nostru. **Cât de ciudat că filozofia de azi se preocupă cu precădere de relația dintre obiectivitate și intersubiectivitate, iar cea de ieri viza cetățeanul din republica scopurilor, polis-**

ul. Ca și cum celălalt ne-ar interesa doar ca agent care promovează credințele în adevărurile noastre – o altă minte, un alter ego – ori ca simplu colaborator la opera colectivă numită civilizație. Emoțiile active, impetuoase penetrează realitatea celuilalt, realitatea alterității. Ele îți scot în cale pe cel de care râzi, după care plângi, pe care-l înjuri sau blagoslovești. Și astfel ajungi să râzi, să plângi, să binecuvântezi și să blestemi lumea întreagă, și odată cu ea, pe tine însuși.

Cea mai profundă experiență este să te afli pe cealaltă parte a planetei, într-o țară cu care patria ta e în război, în preajma cuiva pe atât de needucat pe cât ești tu de citit, a cărui cultură și religie nu le îmbrățișezi și nici măcar nu le știi, cu care nu împărtășești un idiom comun – și totuși, să te simți în mod explicit dependent de acest altul pentru propria ta viață. De trei ori o asemenea persoană și-a pus viața în pericol ca să o salveze pe a mea. Semnificația apartenenței la umanitate s-a desfășurat atunci vertiginos dinaintea privirii mele.

Astăzi, un gânditor n-are nimic de câștigat dintr-o călătorie la Paris, Berlin, Tokio sau Shanghai. Fie că mergi la o conferință ori într-un concediu sabatic, întâlnești doar oameni instruiți care gândesc ce gândești și tu despre democrație și economia de piață, despre fundamentalismul creștin ori islamic, despre Sendero Luminoso, despre arta conceptuală aristocrată și Madonna micii burghezii, despre realitatea virtuală și telefoanele celulare.

Singurele locuri în care merită să călătorești și să trăiești cât mai mult cu puțință sunt Irian Jaya, Calcutta, Bangladesh, Laos, Honduras, Nigeria, Bhutan – oh, mult mai multe, [căci] patru cincimi din omenire se situează înafara arhipelagului polilor tehnologici. E o senzație supremă să iei parte la cremațiile exuberante ale Potlatch-urilor din Bali și la carnavalul din Salvador de Bahia, tocmai astăzi când, pe planeta noastră, măceluri

interminabile se produc în Africa Centrală și Europa Centrală, iar singura cauză ce solidarizează națiunile democratice și industrializate este controlul asupra petrolului ieftin din Estul Mijlociu.

Totul a început în noaptea sosirii la Bogota. Am ieșit din hotel ca să-mi cumpăr un ziar, iar o femeie m-a întâmpinat nu cu un surâs, ci cu o invitație la răs. Dimineața următoare am cumpărat o sută de coli, iar în ziua următoare, douăzeci și cinci de plicuri. Pierzându-și șirul, negustorul a trebuit să le numere de mai multe ori deoarece spunea în același timp o glumă pe care și-o amintise ori o inventa pe loc. Printre tacâmuri soioase, ospătărițele îți spun un banc pe care îl auziseră cu puțin timp înainte de a-ți înmâna meniul. Un ins jerpelit ținând în mână o bucată de ziar trândăvește la colțul străzii. În fiecare dimineață la ora șase mă duc acolo. El cântă. Mă zărește, scoate de sub o cutie textul cel mai subversiv și-ncepe să danseze în fața mea. Îi plătesc 10 centavos și plec. El mă strigă. Mă întorc. Mă întrebă dac-am auzit bancul ăsta. Râd, dar el știe că nu am înțeles poanta. În vreme ce mă hlizesc, îmi vără dibace în gură o bucată de bomboană. E după-amiază târziu. Mulțimile se plimbă. La fiecare pas o nouă izbucnire în răs printre trecători. Nu vă puteți imagina ce efect pot avea zece zile trăite în felul acesta. Pentru ele merită să traversezi mările înot, fiind mult mai importante decât orice fenomen politic, economic sau instituțional al societății actuale de pe întreaga planetă. La fel de însemnate precum carnavalul brazilian.

Emoțiile active, viguroase sunt asemenea excrementelor, risipe fără recompensă, devoțiuni ce frizează în permanență irealizabilul, imposibilul. Te pierzi în ele, lipsindu-te de rolul, funcția, caracterul, identitatea și convingerile tale. Există un moment intrinsec în această deposedare. Și nimeni nu pune la îndoială acest lucru atunci când se referă la eroticism, cea mai intensă plăcere pe care o cunoaște ființa umană, după Freud, forța oricărei exaltări. Supremul risc: nimeni nu e mai

vulnerabil decât atunci când e îndrăgostit, și subjugat de pasiunea erotică. Prin ea, celălalt devine altul – zeiță și tigroaică, zeu și lup. Erotismul se află la antipodul posesiei – el este dependență de expropriere.

Înțelegerea umanității – scopul acelei stări absurde cunoscute ca respect de sine și participare la condiția umană – survine înafara arhipelagului tehnologic, în nomadism, și începe atunci când în fine, într-o noapte, mânat de propria dorință carnală, deposedat în toate privințele – așa cum ești deposedat spiritual – te abandonezi unei străine peste care îți reverși săruturile și mângâierile. În acel moment ești martorul sensibilității, senzualității, modalităților străine de a atinge și a zămisli prin care cultura clasificată de observatori și experți neutri ca eterogenă nu devine o pradă pe care ți-o însușești ca suvenir ori prin intermediul unui instantaneu, ci se preschimbă în forță, în hilaritate și disperare, în binecuvântare și blestem.

Adâncă este lumea, mai adâncă decât au ajuns să știe luminile zilei, și la fel de adâncă îi e suferința, spunea Zarathustra. Dar și mai adâncă îi e bucuria. Bucuria e starea cea mai comprehensivă, mai afirmă el; numai ea este antimetafizică, singura capabilă să spună DA iubirii și urii, caznei, infernului, dizgrației, schilozilor, întregului univers – oh, acestei lumi, știți voi care! Filozofia modernă care se autoproclama antimetafizică a subminat orice posibilitate de a mai crede în revelațiile mundane ale bucuriei. Bucuria e subiectivă, imanentă, un eveniment intrapsihic la care nu poți decât să fii martor. Cât de rari sunt azi oamenii care pot crede în propria lor bucurie. Ei așteaptă trecerea talazului cel mare și numai după aceea, cu prudență, își iau deciziile. Filozofia actuală ar avea nevoie de un gânditor profund care să deconstruiască epistemologia obiectivității apatice și să arate că bucuria e cea mai cuprinzătoare și mai penetrantă judecată, și că numai pe culmile exuberanței fiecare își va afla calea proprie. Deciziile esențiale trebuie luate

doar jubilând.

Cât de bizar că există un “trebuie” în cadrul activității raționale a minții, iar în toate celelalte domenii, persistă numai socotelile prudente ale unei vieți umane fără altă finalitate decât aceea a satisfacțiilor. Nimeni nu mai pune la îndoială că intelectul e constrâns de un imperativ clar. Atâta vreme cât gândim, suntem obligați să concepem lucrurile prin concepte consistente, punându-le în relație într-o manieră coerentă. Epistemologia științei admite multe forme de raționalitate, dar nu tăgăduiește niciodată imperativul rațiunii, al consistenței și coerenței, imperativ ce apasă greu asupra oricărui gând ivit în preajma reflecției.

Epistemologia a moștenit de la Kant idea schematică conform căreia formele aparțin în exclusivitate gândirii - deși forța obligativității la consistență și coerență vizează reflecția în mod direct - iar în exterior există doar un conținut amorf conceptualizat și organizat de gândire. Kant a putut concepe acest conținut al gândirii ca lipsit de o ordine și regularitate proprie numai în virtutea torporii dogmatice a fenomenologiei sale a percepției. În secolul al XX-lea, fenomenologia percepției a fost capabilă să construiască terminologia și să identifice modelele de consistență și coerență din lumea percepută, modele care prevalează asupra formelor de raționalitate predominante în diverse sectoare ale științelor naturale. Fenomenologia percepției a demonstrat că există o teleologie a simțurilor, percepția fiind orientată în primul rând către sesizarea unor lucruri scrutabile, neechivoce, și-n al doilea rând, către o schemă a compozibilelor. Lucrurile percepute nu sunt date. Ele sunt imperative și nu apar în coordonatele unui spațiu geometric vid, ci într-o structură ordonată, într-un câmp substanțial și secvențial, care, în sine, nu constituie un dat al percepției, ci un imperativ.

Perceperea unei scheme a lucrurilor flancate de orizonturi este ea însăși suspendată, nu însă în gol, ci în

profunzimea luminii, în căldură, în scurgeri lichide, în adâncimea inebriabilă a temeiului. Lumina, căldura, fluxul și temeiul nu sunt obiecte și nici multiplicități de lucruri infime. Ele sunt elemente senzuale fără limite sau profiluri, profunzimi elementare ce sprijină și susțin subiectul și obiectul percepției. Relația noastră cu ele e gândită ca desfătare – o involuție prin care e instituită subiectivitatea senzuală: ne bucurăm de lumină și începem să vedem pe cont propriu. Ne bucurăm de tăria pământului și ne mișcăm liberi. Lumina nu e doar un mijloc de a vedea, iar pământul, nu doar un simplu susținător al mișcării prin care ne agățăm vârtos de lucruri. Elementarul însuși ne solicită imperativ să devenim iradianți, calzi, fervenți, carnali, tereștri.

Dacă fenomenologia percepției a arătat că lucrurile percepute nu sunt date în procesul perceptiv, ci imperative pentru percepție, atunci neantul nopții iminente este și el un imperativ. O viață afectivă nu e destinată numai lucrurilor, ci și aspectelor nocturne. Filozofia Iluminismului, care a stabilit că soarta omului este cunoașterea, a

impus existenței înstăpânirea asupra lucrurilor, lipsind-o astfel de orice destin intramundan. Dar noaptea ce invadează și depersonalizează convoacă orice viață în mod imperativ.

Curajul socratic, virtute primă și transcendentă care face posibile celelalte virtuți – sinceritatea, generozitatea și chiar spiritualul [wit] unei conversații – a adulat viața umană ca forță care se menține pe sine în preajma morții. Filozofia modernă, privând ființa omului de orice destin și făcând din libertatea sa o valoare supremă, a conceput neatârarea în fața morții drept miză ultimă. Kirilov al lui Dostoievski și Heidegger reprezintă două proiecte de interiorizare deplină a forței morții. Însă sfârșitul survine firesc, ni se înfățișează într-o bună zi – în fiecare zi – iar noi trebuie să ne supunem somațiilor sale.

Sarcini vitale ale filozofiei: să recunoască imperativele multiple ale peisajului perceput, ale elementarului, nocturnului și abisalului morții; să propună luciditatea și decisivul bucuriei ca obediență față de un imperativ.